

Wat komt ...

De economische en de financiële crisis houdt de wereld in zijn greep. De Raad van Kerken brengt er binnenkort een bezinningsbrochure over uit.

De crisis is een test voor een verenigd Europa. Slaagt het rijke Noorden erin solidair te blijven met het verarmende Zuiden? Of is de liefde tussen de twee delen van Europa bij de eerste test al verdampt en wordt Griekenland overgegeven aan de goden van drachme en slijtage?

Op de foto in aanbouw zijnde gebouwen op het eiland Kreta met een versleten Griekse vlag en een Grieks-Orthodoxe Kerk op de achtergrond.

Oecumenisch perspectief op economische crisis

De economische crisis roept vragen op die de fundamenten van ons bestaan raken. Daarom heeft de Raad van Kerken een bezinningsbrochure samengesteld, die voortborduurt op eerdere uitgaven. Een bijdrage van dr. Hettie Pott-Buter.

Wat zich in 2008 als een banken- en huizen-crisis in de Verenigde Staten aandiende, heeft kort erna zich ook vertaald in een financiële crisis in Europa. Daarna volgden de overheidsfinanciën en daarmee kwamen ook landen in de problemen. Griekenland was het eerste land waar dat, eind 2009, zichtbaar werd. In 2011 liepen de economische en politieke spanningen in Europa verder op. Wij staan op een nieuw kruispunt in de geschiedenis van het ruim zestig jaar gaande proces van Europese eenwording.

De beleidsvragen zijn zo complex dat eenvoudige antwoorden niet mogelijk zijn en politieke keuzes ingewikkeld. Dat betekent niet dat de kerken dan maar moeten zwijgen. Integendeel. Juist in deze tijd is goede voorlichting noodzakelijk en is het van groot belang dat we ons bezinnen op de vraag wat het geloof te betekenen heeft voor de economische werkelijkheid waarin wij leven. Daarin voorziet de brochure die de titel *Geloof en*

economie, een oecumenisch perspectief op de economische crisis heeft meegekregen.

Uit de Bijbel en de traditie van gelovige bezinning op sociale vragen zijn centrale begrippen voortgekomen die kunnen fungeren als richtsnoer voor het persoonlijke en maatschappelijk leven, zoals menselijke waardigheid, algemeen belang, gerechtigheid en aandacht voor de hulpbehoevenden en de zwakkeren. Aan het eind van de brochure zijn stellingen en gespreksvragen geformuleerd die uitnodigen tot overdenking.

De brochure is geschreven door leden van de beraadgroep Samenlevingsvragen. Bij de voorbereiding van de brochure zijn twee rondetafelgesprekken georganiseerd, waarbij diverse economen, filosofen en theologen uit de achterban van de Raad van Kerken zijn geconsulteerd. Lezers van het Oecumenisch Bulletin ontvangen de uitgave automatisch.

De economische werkelijkheid waarin wij leven

Tveit over erfenis Houtepen

Olav Fykse Tveit houdt de Oecumenelezing 2013. Ter voorbereiding liet hij zich interviewen voor het Oecumenisch Bulletin. Er werden hem vier vragen voorgelegd.

In hoeverre hebt u in uw leven met Nederland kennism gemaakt?

Ik ken Nederland een klein beetje en heb er goede vrienden wonen. Destijds ben ik een paar weken in Utrecht geweest toen ik onderzoek deed voor mijn promotie onder leiding van wijlen prof. dr. Anton Houtepen. Ik ben toen vertrouwd geraakt met de oecumene in Nederland en ik heb gezien dat de Nederlandse kerken serieus betrokken zijn bij het oecumenische werk.

Wat ziet u als de uitdagingen voor Europa in het algemeen en voor Nederland in het bijzonder?

Ik zie in het geheel van Europa drie uitdagingen, die wellicht ook voor Nederland gelden.

Ten eerste is er de uitdaging om het geloof door te geven aan jonge mensen, zodat het geloof ook leven geeft aan de volgende generatie.

Ten tweede denk ik dat de kerken moeten leren wat het is in een multireligieuze werkelijkheid te leven. Twee generaties geleden was er misschien geen confessionele eenheid, maar de christelijke werkelijkheid was wel een realiteit. Dat verandert door de secularisatie en de groei van nieuwe religieuze dimensies. We hebben te maken met andere religies en nieuwe religieuze waarden.

Een derde uitdaging zie ik in de vraag hoe we het beste uit onze eigen tradities en waarden kunnen inbrengen in het geheel van de samenleving. We hebben een lange oecumenische traditie die we mogen inbrengen in de maatschappelijke vragen. We mogen een

Dr. Olav Fykse Tveit

plek zoeken in een verzoende werkelijkheid. Er is een grote kans om waarden als democratie, mensenrechten en menselijke waardigheid te transformeren in de realiteit van Europa. De ontwikkelingen kunnen we niet voor kennisgeving aannemen. We kunnen er niet op vertrouwen dat die waarden vanzelf worden ingebracht. De kerken moeten dergelijke waarden promoten en er inhoud aan geven. We doen dat op alle niveaus: lokaal, regionaal, nationaal en internationaal. De kerken zijn daar geschikt voor. Ze hebben veel potentieel. Ze hebben ideeën over wat ze kunnen bijdragen aan vrede en toekomst in Europa.

Wat hebt u geleerd van Anton Houtepen?

Anton was een goede leraar, een filosoof en denker. Hij kende de christelijke traditie, of het nu om katholieke inbreng ging of om protestantse. Hij was bezig met vragen van vandaag. Hij stimuleerde mij daarin. Hij liet zien dat het christendom relevant is. Hij ziet God als open vraag. God is niet een gesloten persoon, geen gesloten vraag met een gesloten antwoord. God opent ons leven en ons begrip voor de realiteit. Dat helpt me bij mijn werk voor de Wereldraad als het gaat over het thema van de assemblee in Busan volgend jaar *God van Leven, leid ons naar gerechtigheid en vrede*. Dat thema vraagt om openheid voor God in alle aspecten van het leven. Ik heb een paar lezingen gegeven waarin ik daarop reflecteer. Ik maak daarbij gebruik van de erfenis van Anton.

Hoe kunnen plaatselijke kerken zich voorbereiden op de assemblee in Busan?

Er komen Bijbelstudies die gebruikt worden in Busan, maar die eerder al in lokale gemeenschappen gebruikt kunnen worden. Elke kerk kan daarbij de vraag stellen: wat betekent het in mijn situatie als ik dit gebed uitspreek? Wat in ons midden bedreigt gerechtigheid en vrede? Hoe kunnen we verzoening bewerkstelligen en levensbedreigende elementen onderkennen en invulling geven aan de hoop op een betere toekomst? Het thema van Busan kan leiden tot verdergaande bezinning, alleen of met meerderen. Iedereen kan meedoen.

Olav Tveit heeft een oproep gedaan aan de Nederlandse kerken om hun betrokkenheid bij de oecumenische beweging te vernieuwen. Zijn woorden zijn te vinden op youtube. De Bijbelstudies waaraan Tveit refereert, zullen op de website www.raadvankerken.nl worden geplaatst. Tveit houdt de Oecumenelezing 2013 op 18 januari 2013 in de Geertekerk in Utrecht. Aanvang 15.00 uur; entree € 10,00; opgave via rvk@raadvankerken.nl.

Het kruis in Tveits theologie

Het kruis staat centraal in de theologie van Olav Fykse Tveit. Dat blijkt uit zijn onlangs verschenen bundel 'Christian Solidarity in the Cross of Christ'. Wat zijn de denkbeelden van de theoloog Tveit? Een nadere kennismaking.

Tveit begon zijn werk als secretaris-generaal van de Wereldraad met een preek in februari 2010 in Genève in het Oecumenische Centrum over *De oecumenische beweging en het kruis*. Daarmee lijkt Tveit een loyaal aanhanger te zijn van zijn lutherse traditie. Je kunt immers geen boek met hymnen of Bijbel pakken uit Scandinavië of er is een kruis op gezet.

Voor Tveit is het kruis de essentie van de theologie en de kern van zijn leven. Je komt als gebrekkig mens voor God, zo zegt hij, God lijdt onder de gebrekkigheid, verzoent het gebrek en plaatst je als mens op een nieuwe manier creatief in het leven. Het kruis is dus enerzijds de confrontatie met de zonde en onderstreept de noodzaak van verzoening en verandering; het kruis is aan de andere kant ook begin van een nieuw engagement; het kruis is de boom van leven.

De theologie van Tveit heeft een sterk christologische basis, meer christologisch dan pneumatologisch of trinitarisch, al zal hij de insteken zelf niet zo tegen elkaar uitspelen. Het kruis van Christus is de basis van zijn ethiek. 'Het kruis toont de kracht van het leven. Het kruis toont de kracht van de menselijkheid. Het kruis toont de trouw van God.' Het kruis is een seinpost, die de weg wijst naar een gemeenschappelijke toekomst, een zegen meer dan een vloek. Het kruis is het symbool van de kerk. Het kruis herinnert ons eraan dat God weet van de dodelijke effecten van de menselijke zonde. Het laat ons zien dat God nieuw leven creëert door te lijden.

Tijdens een kerkendag in München ging Tveit in op de tekst uit Matteüs 25, waar de Zoon des Mensen schapen en bokken scheidt en rechtvaardigen tot hun verbazing ontdekken dat ze aan de goede kant staan, omdat ze partijgenoot van armen en vluchtelingen zijn geweest. Tveit benadrukt het

*de compassionele God
vraagt mij om ook
compassioneel te zijn.*

christologische centrum van de tekst. Christus is de Rechter. Hij staat alleen. Mensen in hun eigen staat komen daar niet in de buurt. Ook niet in hun ethiek. De ethiek komt niet uit de mensen zelf. De ethiek komt vanuit de ander. De vraag is niet: zal ik goed genoeg zijn? De vraag is: wat heeft mijn naaste nodig? De compassionele God vraagt mij om ook compassioneel te zijn. Christus is het type mens, zoals de mens is bedoeld. Hij alleen. We moeten menselijk worden, zoals hij menselijk is.

Inclusief

Die menselijkheid beperkt zich niet tot de christenen, maar is per definitie algemeen menselijk; een welhaast logische constatering voor Tveit die groot geworden is in de volkskerk van Noorwegen en die ook mensen van andere religies recht wil doen. De gave van het kruis verbindt vervolgens mensen met elkaar. Als Christus zijn armen uitstrekt aan het kruis, citeert hij een oude kerk-

vader, strekt hij ze uit over de hele wereld en omarmt hij alle mensen. 'De exclusiviteit van het kruis, is daarom tegelijk de inclusiviteit van het kruis.'

Het kruis is voor Tveit de opmaat voor globale gerechtigheid en vrede. Waar christenen in 2001 moslims verwijten konden maken over de aanslag op de Twin Towers, is de Noor Tveit zich meer dan anderen bewust van het

Modern kruis

drama op het eiland Utøya, waar de dader claimt een nieuwe kruistocht te zijn begonnen. Tveit ziet het als roeping om het idee van een verdedigbare 'heilige oorlog' te ontmaskeren. Religie en vrede behoren 'bedgenoten en soulmates' te zijn. Er is geen vrede tussen de volkeren denkbaar zonder vrede tussen de religies.

Ontdekken

De tiende assemblee van de Wereldraad volgend jaar in Busan zet in met het thema *God van Leven*. God creëert door te spreken. In het woord komt de verandering tot stand. Onlangs was de honderdste verjaardag van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC). De eerste volgelingen hadden niet meer dan een woord, niet meer dan een droom. Maar dat was voldoende om een heel proces van verandering te ontketenen. Alle verandering begint met een droom.

Tveit vertelt van de eerste secretaris-generaal, Willem Visser 't Hooft. Hij citeert hem als het gaat over de vraag hoe God nieuwe tijden en seizoenen creëert. De oecumenische beweging pakt niet simpelweg gewone sociale taken op. 'De oecumenische beweging is een specifieke manifestatie van de Kerk, die zich bezighoudt met niet meer of minder dan het herontdekken van de ware taak van de Kerk'.

Olav Fykse Tveit, 'Christian Solidarity in the Cross of Christ'. WCC-Publications Geneva 2012.

Wat spreekt ...

DE KERKEN HERONTDEKKEN DE MISSIE. WAAR DE OECUMENISCHE BEWEGING OIT ONTSTOND UIT DE ZENDINGSBEWEGING VERRADEN DE NIEUWE DOCUMENTEN VAN DE WERELDDRAAD WEER EEN VERBINDING TUSSEN KERK EN MISSIE. HET GAAT DE KERKEN OM DE KOMENDE GENERATIE. JONGE MENSEN LEREN VAN DE FOUTEN UIT HET VERLEDEN. ZE GEVEN INVULLING AAN DE HOOP VOOR DE TOEKOMST. IN DE AMSTERDAMSE JORDAAN HEEFT IEMAND EEN DERGELIJKE TEKST ALS GRAFFITI OP DE MUUR AANGEBRACHT.

Nieuw zendingsstatement van de Wereldraad

'Together Towards Life' (TTL) is de titel van het nieuwe mission statement van de Wereldraad van Kerken. Tijdens de assemblee te Busan (Zuid-Korea) zal de tekst naar verwachting worden aangenomen, aldus Gert Noort, directeur Nederlandse Zendingsraad.

Veranderde verhoudingen in de wereldkerk, de klimaatcrisis en toegenomen interreligieuze spanningen vormden de belangrijkste aanleiding om tot een nieuw document te komen. In *Mission and Evangelism: an Ecumenical Affirmation* (1982), het laatste officiële mission statement van de Wereldraad, lag een accent op het overbruggen van tegenstellingen in de zending. De polarisatie tussen ecumenicals en evangelicals, over de betekenis van het heil (Salvation Today), was immers pijnlijk tot uitdrukking gekomen op de wereldzendingsconferentie in Bangkok (1973). *Mission and Evangelism* kreeg bekendheid vanwege het dubbele geloofwaardigheids criterium: 'Er kan geen evangelisatie bestaan zonder solidariteit; er kan geen christelijke solidariteit bestaan die niet tegelijkertijd erop gericht is de kennis van het Koninkrijk Gods [...] te delen met anderen.'

Het nieuwe document reflecteert op de sterk veranderde wereldsamenleving, die de kerk noodzaakt in beweging te komen. TTL reikt voor de kerk-op-weg het missionaire criterium 'life affirming' aan. De Geest brengt leven in volheid: 'Affirming life in all its fullness is Jesus Christ's ultimate concern and mission'. Wat leven versterkt, mogen we onderscheiden als uit de Geest van God, maar wat leven verzwakt en vernietigt kan dat niet zijn. TTL verbindt de zoektocht naar leven aan de hoop van gemarginaliseerden. Hun hoop op leven vormt de agenda voor 'mission from the margins'. Hoewel deze terminologie

(terecht) kritiek kan oproepen, is duidelijk dat het tot een omkering van verhoudingen gekomen is. Het christelijke Zuiden heeft in zending en oecumene steeds meer een leidende rol. TTL schenkt veel aandacht aan de lokale gemeente als 'primary agent' in contextuele

Hedendaagse missie

zending. De gemeente, waar dan ook, is transformerend en grensoverschrijdend. De nota verwijst daarbij – zonder zijn naam te noemen – naar een bekende uitspraak van Emil Brunner dat 'the church exists by mission, just as fire exists by burning'.

Het mission statement is een bespreking waard. De Nederlandse Zendingsraad zal daarom nog dit jaar voor een Nederlandse vertaling van het document zorg dragen. Een studiemiddag is gepland op 19 april 2013. Voor meer informatie zie te zijner tijd de website www.raadvankerken.nl.

Ze heette Kogeldans ...

Volgend jaar is het 150 jaar geleden dat de slavernij in Nederland eindelijk werd afgeschaft. Daar kan niet ongemerkt aan voorbij worden gegaan. Een bijdrage van dr. Margriet Gosker, lid van de beraadgroep Geloven en kerkelijke gemeenschap.

Ons land was een van de laatste landen die de slavernij afschaften. Dat gebeurde pas in 1863. Waarom duurde het zo lang voordat in Nederland het besef doordrong, dat slavernij onrechtvaardig, onrechtmatig en onmenselijk is? Welke belangen gaven daarbij de doorslag? Wie hebben er allemaal geld verdiend aan het in stand houden van de slavernij? Was met de afschaffing ervan de slavernij ook echt voorbij of moeten we het ook maar eens over de naweën hebben? Hoe werd dit allemaal gelegitimeerd en welke theologische argumentatie speelde hierbij een rol? Zijn er parallellen aan te wijzen met de manier waarop ook racisme en onderdrukking van vrouwen wel van een theologisch legitimatie zijn voorzien? Wat en wie waren de drijvende krachten achter de strijd voor de afschaffing van de slavernij? En welke rol speelden de kerken daarbij?

Als wij woorden gebruiken als onrechtvaardig, onrechtmatig en onmenselijk, dan kunnen we ook niet om de schuldvraag heen. Welke schuld moeten we dan benoemen en wie heeft deze schuld ooit beleden? Wordt het geen tijd om dat te doen?

Ze heette Kogeldans. Dat zei me niet zo veel, totdat ik hoorde waar die naam eigenlijk vandaan kwam. Haar grootvader kon prachtig dansen, zo vertelde ze. En hij deed dat ook heel graag. Met zijn danskunst wist hij iedereen voor zich te winnen. Hij was een vrolijke man, maar jammer genoeg was hij slaaf. En zelfs als hij danste mocht hij de kogel aan zijn been niet verwijderen. En daarom dans- te hij met kogel en al. Ze heette Kogeldans. En ik begreep, dat zij een nazaat was. Opeens kwam slavernij heel dicht bij mij.

Op 20 februari 2013 wordt er een bijeenkomst georganiseerd in Utrecht om bij al deze dingen stil te staan (onder auspiciën van de Raad van Kerken en de Evangelische Alliantie). Het thema is 'Slavernij: goedpraten of uitpraten?' Een aantal mensen zal zich uitspreken, onder wie ds. Hans Visser, Yosé Höhne-Sparborth, Caroly Houmes en Kathleen Ferrier. Maar we staan niet alleen bij deze dingen stil. We lopen er ook mee rond. En wel in alle letterlijkheid. Na het bezinnende gedeelte kunnen alle deelnemers meedoen aan een wandeling door de Utrechtse binnenstad van ongeveer anderhalf uur (15.30-17.00 uur), onder leiding van deskundige gidsen, die ons sporen tonen van het slavernijverleden, die in de stad nog altijd zichtbaar aanwezig zijn, voor wie het wil zien.

De Kerk. Naar een gezamenlijk visie

Het document 'The Church - Towards a Common Vision' dat nu door de Commission on Faith and Order van de Wereldraad is gepubliceerd, is het product van voortgaande reflectie naar aanleiding van de reacties op de Lima-tekst van 1982. Een uitdaging tot integratie, aldus mgr. dr. Joris Vercammen.

Met de publicatie van de zogenaamde Lima-tekst in 1982, beleefde de oecumenische beweging een hoogtepunt. De *Verklaring over Doop, Eucharistie en Ambt*, zoals de officiële titel van het document luidt, van de Commissie voor Geloof en Kerkorde (Commission on Faith and Order) van de Wereldraad van Kerken was dan ook het eerste 'convergentie-document'. Doel was het gezamenlijk en fundamenteel perspectief waarin het wezen van doop, eucharistie en ambt verstaan wordt, te beschrijven. Het document is en blijft een monument van oecumeni-

sche theologische reflectie. Na de publicatie werd aan de kerken gevraagd op het document te reageren. Daaruit bleek de noodzaak om de reflectie voort te zetten met als focus de vraag naar een oecumenische theologie van de kerk (ecclesiology). Daartoe werd in 1989 het besluit genomen.

Het document *De Kerk. Naar een gezamenlijke visie*, dat nu door de Commissie voor Geloof en Kerkorde wordt gepubliceerd is het product van die reflectie. Het is, eveneens als de Lima-tekst, bedoeld om een convergentie-document te worden. De uitdaging is tot een integratie te komen van concepten en beelden van de kerk zoals die in verschillende christelijke families leven en die samen behoren tot de Bijbelse traditie waarvan we allen samen de erfgenamen zijn.

De tekst opent met het gegeven dat de missie van de kerk geen andere is dan de missie van God zelf. 'Eenheid' is daarin een centraal gegeven: eenheid in de wereld, onder mensen, met de hele schepping. Daarom is de kerk ook 'gemeenschap'. Dat is een tweede gegeven. Ten derde focust de tekst op de kerk als het pelgrimerende volk naar het Koninkrijk van God. Met deze drieslag raakt de tekst alle discussiepunten met betrekking tot de kerk.

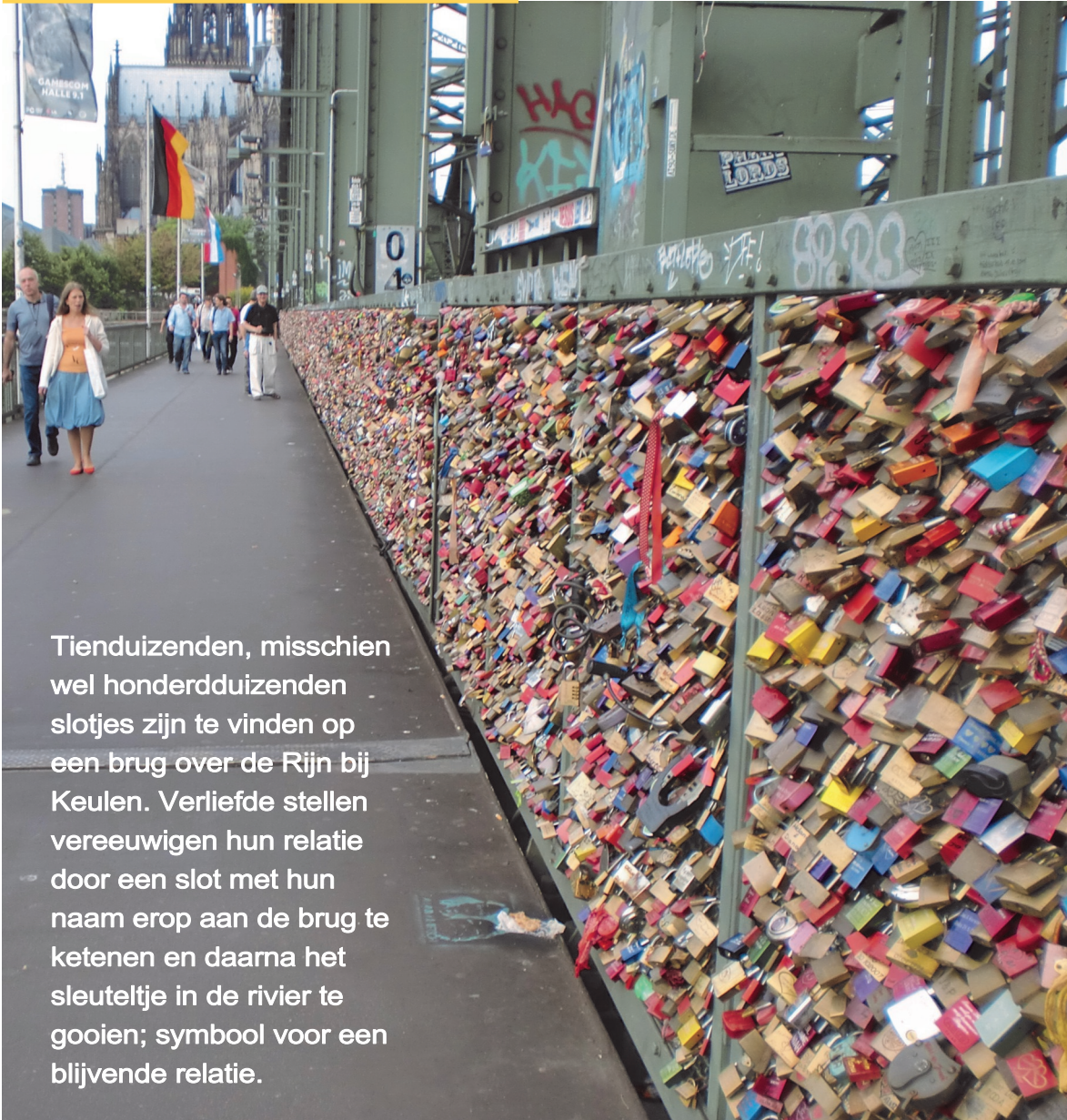
Of de tekst werkelijk slaagt in de integratieoefening, is een spannende vraag. In de aanloop naar de assemblee van de Wereldraad in Busan zullen we de tekst samen bestuderen op een studiedag. Die dag zal een pelgrimagedag op zich zijn!

Het document 'The Church - Towards a Common Vision', hier vertaald als 'De Kerk. Naar een gezamenlijke visie', is in het Engels beschikbaar op de website van de Wereldraad. Het document is onderwerp van een bezinningsmiddag op vrijdag 15 maart 2013 in Amersfoort. Raadpleeg voor programma over enige tijd www.raadvankerken.nl. Opgave via rvk@raadvankerken.nl.

Wat verbindt ...

Tienduizenden, misschien wel honderduizenden slotjes zijn te vinden op een brug over de Rijn bij Keulen. Verliefde stellen vereeuwigen hun relatie door een slot met hun naam erop aan de brug te ketenen en daarna het sleuteltje in de rivier te gooien; symbool voor een blijvende relatie.

In het geloof zien christenen de trouw als een essentiële eigenschap van God; om zijn trouw te onderstrepen past God zich steeds weer aan aan menselijke omstandigheden en behoeften. Zo ontstond het leerstuk van de triniteit.

Triniteit als stotteren

De Raad van Kerken is momenteel bezig met een bezinning op het onderwerp 'triniteit', een thema waarin de theologische ankers van de Raad gekozen worden. In een notitie die de Raadsleden hebben ontvangen, wordt geprobeerd om de triniteit vooral economisch te bespreken.

Onder de economische triniteit wordt de manier verstaan waarop God in zijn triniteit naar buiten treedt, hoe hij handelt. Er wordt veronderstelt dat God een meer dynamisch karakter heeft, een beweeglijkheid die refereert aan zijn reddingsplan. Het andere aspect van dit begrip is de immanente triniteit, ofwel: hoe bestaat God?

ven. Zijn naam is een geheimenis, iedere inperking doet hem te kort – zo is al lang de geloofsovertuiging. Er zijn zoveel namen voor God, variërend van Adonai tot Deus en van Gott tot de Seigneur. De triniteit is een poging geweest om het stotteren over zijn naam enigszins te overwinnen, hoewel nog niet afgerond. Het blijft moeite kosten om iets

van zijn geheimenis onder woorden te brengen.

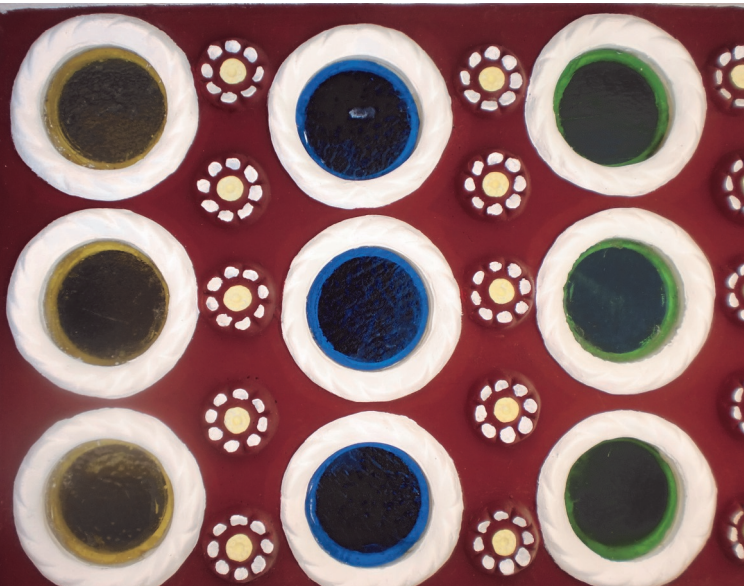
Al heel lang probeert men op de juiste wijze de triniteit te formuleren. Daarvoor werden in de vroege eeuwen concilies gehouden, maar niet alle kerken hebben zich op de punten van de triniteit kunnen verenigen. De Oosters-orthodoxe kerken bijvoorbeeld, maken minder onderscheid tussen de immanente en economische triniteit. Zij verbinden de triniteit in het algemeen meer aan het leven en leggen meer de nadruk op de relatie tussen de drie-eenheid en de mens, zoals dat naar voren komt als er gesproken

wordt over bijvoorbeeld Christus als onze Verlosser. In de westerse kerken hanteren sommige stromingen liever een minder dogmatische benadering. Ze spreken met aarzeling over God en niet op een stellige manier.

Zo blijft de triniteit verstandelijk een ingewikkeld onderwerp, het gevoel verstaat dit nog het meest nauwkeurig.

Wanneer men oog heeft voor de werking van de triniteit, kan dat ruimte geven om onze huidige, gesecculariseerde samenleving en andere religies met een zekere onbevangeheid tegemoet te treden. Immers, de werking van God kan op onverwachte manieren zichtbaar worden.

Door de eeuwen heen is altijd geprobeerd om de eigenheid van God een naam te ge-

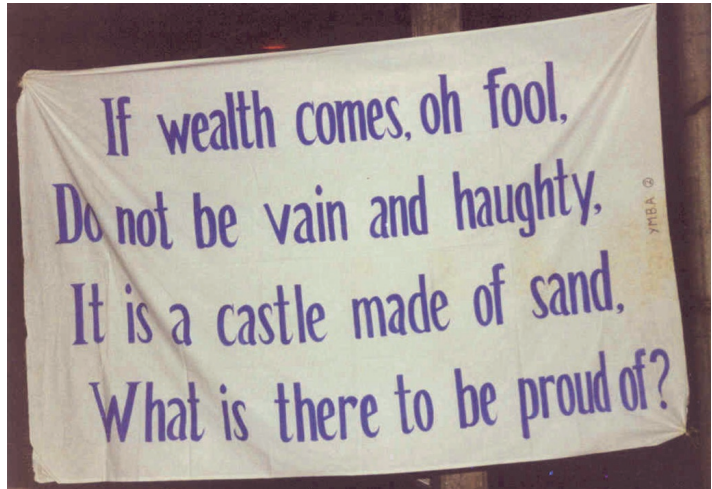
Interreligie over bezit

Ons land hoort tot de vijf rijkste landen ter wereld. Er is veel bezit. De grote vraag is: hoe kijken we tegen ons bezit aan – ieder voor zich? En hoe kijken de drie religies, jodendom christendom en islam, hier tegenaan? Een bijdrage van Henk Vroom.

Elke dag gaat het in de politiek over geld. Onvoorstelbare bedragen aan euro's worden bijgedrukt en uitgeleend. Banken moeten reserves aanleggen (*sic!*), pensioenfondsen bezuinigen. Gezondheidszorg en solidariteitsuitkeringen moeten 'versoberen'. Huizenprijzen zakken. De bomen leken tot in de hemel te groeien, maar nu we moeten delen met zeven miljard mensen, vervagen de landsgrenzen en komen we in de echte, grote wereld terecht. Mensen die overhouden kijken naar hun spaargeld. Jonge mensen weten niet zeker of ze later genoeg hebben. Tegelijk schrijven de kranten over de enorme bedragen die mensen gespaard en belegd hebben of aan pensioenfondsen betaald.

Ons land behoort tot de vijf rijkste landen ter wereld. Er is veel bezit. De grote vraag is: hoe kijken we tegen ons bezit aan – ieder voor zich? In februari 2012 heeft de Raad van Kerken een studiebijeenkomst over bezit georganiseerd met inleidingen van onder andere een rabbijn, een christelijke theoloog en een fiqh-geleerde.

De drie religies komen daarin overeen dat bezit weliswaar iemands persoonlijk eigendom is, maar dat wie veel talenten heeft ook

Ter lering

voor de arme moet zorgen. Voor Bijbel en Koran heeft de arme er recht op dat hij krijgt van wat de ander meer dan genoeg heeft. Jodendom en Islam veroordelen niet rijkdom, maar wel egoïsme.

Bezit, zegt de Islam, is uiteindelijk bezit van God. Bezit is niet alleen voor jezelf en de gemeenschap. Dit komt heel dicht bij de (officiële) christelijke moraal van honderd en meer jaar geleden: de rijke fabrikant leeft sober, geeft zijn bezit niet aan de armen maar investeert zodat de arme werk heeft – dat is belangrijker dan winst. Bezit is niet om er rijker mee te worden (renteverbod!), maar om de gemeenschap vorm te geven. Laten we daarover eens met elkaar gaan praten!

In de komende weken zijn de teksten van vijf lezingen beschikbaar op de website van de Raad van Kerken; de lezingen kunnen ook gedrukt worden besteld via rvk@raadvankerken.nl. De prijs van het boekje in gedrukte vorm is nog niet bekend.

Charta Oecumenica geeft koers aan

De Raad van Kerken in Zeeland heeft onlangs de Charta Oecumenica besproken. Daarmee laten de Zeeuwen zien, dat de door de Conferentie van Europese Kerken en de Europese Bisschoppenconferentie ondertekende tekst nog steeds actualiteitswaarde heeft.

De Charta is in 2001 tot stand gekomen in Sibiu. De tekst geeft een opsomming van de aandachtspunten die de kerken in Europa met elkaar gemeen hebben. Veertien kerken in Nederland hebben in 2002 de tekst ondertekend. Kerken zetten daarmee een route uit voor de samenwerking. En dat is handig, want door het gelopen traject te vergelijken met de planning kun je bijsturen. Uit het feit dat Charta tien jaar na de vaststelling uitgangspunt is voor het beleidsplan van de Raad van Kerken 2012 – 2016 kan worden afgeleid dat de Charta blijvende waarde heeft.

Niet alleen in Nederland

De Charta kent twaalf rubrieken. De tekst zet in op de gemeenschappelijke opdracht, onder meer verwoord in Efeziërs 4: 'Wees vol ijver om de eenheid van de Geest te behouden door de band van de vrede' en via thema's zoals missie, katholiciteit en gerech-

tigheid komt men in een laatste punt uit bij de ontmoeting met andere godsdiensten.

Het beleidsplan van de Nederlandse Raad van Kerken is een jaar geleden vastgesteld. Aan de inleidende tekst en de concretisering kan je de ontwikkelingen aflezen in het achterliggende decennium. Want er is in tien jaar tijd veel veranderd. De Twin Towers zijn gevallen. Fortuyn en Van Gogh zijn vermoord. Het onbegrip over wat religie is, is toegenomen. Er kwam een economische en financiële recessie. De tegenstelling tussen Noord- en Zuid-Europa groeide.

De ontwikkelingen onderstrepen de kernthema's die al in de Charta onder woorden zijn gebracht. Maar je merkt tegelijk dat de samenleving het 'gebod van het moment' nader inkleurt. De interreligieuze solidariteit, de economische keuzes en de oecumenische saamhorigheid zijn alleen maar belangrijker geworden. De buitenwacht heeft daarbij wellicht minder interesse voor de eerste artikelen van de Charta (die gaan over de eenheid van de kerken) maar is wel geïnteresseerd in de maatschappelijke vertaalslag van het evangelie naar economie en naar andere godsdiensten.

Niet alleen in Nederland, ook in andere landen behoort de Charta Oecumenica tot de basisdocumenten van de oecumene. De Arbeitsgemeinschaft Christlicher Kirchen in Deutschland brengt in 2013 een speciale gedrukte uitgave naar buiten met daarin reacties in de achterliggende tijd. Diverse Duitse kerken hebben in 2003 de Charta ondertekend.

Wat raakt ...

Het evangelie is uiteindelijk bedoeld voor gewone mensen in gewone situaties. Daar raakt het heil aan het gewone leven. Op de foto het werk 'Extra City', te zien in Het Valkhof in Nijmegen. De Belgische kunstenaar Narcisse Tordoir (1954) en de Zuidafrikaanse kunstenaar James Beckett (1977) laten hun belangstelling zien voor de straatcultuur. Het gaat om het gewone leven, verbeeld in theepotten, en vooral veel dynamiek.

Vorbereiding Busan bij de VU

Ter voorbereiding op de assemblee in Busan zal prof. dr. Fernando Ens een aantal open colleges geven aan de VU in Amsterdam voor studenten en andere geïnteresseerden. Hij zal daarbij ook gastdocenten uitnodigen.

God van Leven, leid ons naar gerechtigheid en vrede: dat is het thema van de assemblee van de Wereldraad van Kerken in Busan, Zuid-Korea in 2013. De voorbereidingen komen op gang, vooral in Busan zelf, maar ook bij de ongeveer 350 lidkerken van de Wereldraad (van orthodox tot anglicaans, luthers, protestants, vredeskerk, de traditie van baptisten en methodisten, pinkstergemeenten en evangelicalen). Iedere zeven jaar komen de kerken bijeen rond theologische vragen, het delen van ethische vraagstukken en het vieren van de eenheid in verscheidenheid.

Het thema van de assemblee is voorgesteld door de kerken in Azië, een continent vol religieuze en christelijke verscheidenheid. De christelijke kerken daar kozen voor een motto dat toegankelijk is voor de verschillende religies.

De Wereldraad wil met deze assemblee ook zichtbaar maken de relatie tussen het *Decennium Geweld niet gewild*, dat liep van 2001 tot 2010, de internationale vredesconvocatie in Jamaica in 2011 en de assemblee in Busan in 2013. Daarnaast is het gewenst en noodzakelijk een discussie te voeren over het thema rechtvaardige vrede om te kijken of tot een gezamenlijk standpunt kan worden gekomen als leidraad voor het toekomstige oecumenisch werk.

De Raad van Kerken in Nederland zal in overleg met de lidkerken in Nederland de voorbereiding starten. Wij hopen dat deze gezamenlijke voorbereiding zal leiden tot een

Prof. dr. Fernando Ens

oecumenisch bijdrage vanuit Nederland aan de assemblee in Busan. Dr. Fernando Enns, professor voor vredestheologie en ethiek aan de theologische faculteit van de VU in Amsterdam (vanuit het doopsgezind seminarium) zal een serie open colleges geven voor studenten, maar ook toegankelijk voor andere geïnteresseerden in april 2013. Daarvoor zullen ook gastdocenten worden uitgenodigd een bijdrage te leveren. Afgevaardigden naar Busan vanuit de lidkerken en de Raad zullen aanwezig zijn. Het is de bedoeling een oecumenische ruimte te creëren waarin allen kunnen meedoen en bijdragen in de voorbereiding op de assemblee.

Voor studenten in de masterfase zijn deze lezingen deel van de 'Inleiding op de Vredestheologie', tijdens periode 5. Locatie: VU Amsterdam; data: 2 april, 9 april, 16 april, 23 april en 25 april 2013. Opgave: Doopsgezind Seminarium, Vera Kok via v.kok@ads.nl. Een uitgebreid programma volgt op een later tijdstip op www.raadvankerken.nl.

Raakt het je nog? Vluchtelingen in Nederland

In de Bijbel wordt ons een beeld voorgehouden van de mens, die geschapen is naar Gods beeld en gelijkenis. Daarbij gaat het om alle mensen: u en ik, vriend en vreemdeling, ieder gelijk. Heb uw naaste lief, z/hij is als jij... Echter, in onze samenleving lijkt men hier andere beelden op na te houden. Een bijdrage van Annemarieke Hollanders.

De houding ten aanzien van mensen die ons land als vluchteling binnenkomen, wordt meer en meer bepaald door welke papieren men heeft, of beter gezegd, welke men niet heeft. Geen papieren, geen rechten. Geen recht op een humane behandeling, geen recht op fatsoenlijke opvang of gezondheidszorg, geen recht op toekomst.

De projectgroep Vluchtelingen van de Raad van Kerken vraagt voortdurend op verschillende niveau's aandacht voor deze onrecht-

vaardige en inhumane omgang met vluchtelingen. Aandachtspunt is onder andere het ontbreken van goede opvang. Voortdurend worden asielzoekers uit het asielzoekerscentrum gezet, 'geklinkerd' na vreemdelingenbewaring of het uitzetcentrum. Het afgelopen jaar zijn er veel demonstraties geweest van asielzoekers die in tentenkampen verblijven om tegen dit beleid te protesteren. Onder andere in Ter Apel, Vlagtwedde en ja, ook bij kerken in de achtertuin.

Daar doen we het voor!!

Kerken krijgen steeds meer verzoeken om hulp en opvang, maar staan vaak met lege handen. En dat, terwijl de kerken de overheid al jaren op haar zorgplicht wijzen... De situatie in vreemdelingendetentie is ook uitermate schrijnend. Mensen hebben te maken met slechte gezondheidszorg, worden opgesloten, en uiteindelijk is er voor de meesten geen oplossing. Dan staan mensen op straat, om drie maanden later opnieuw te worden opgesloten. Een vicieuze - en soms zich herhalende - cirkel.

Ook gaat speciale aandacht uit naar de situatie van kinderen en gezinnen. Kinderen van vluchtelingen hebben het niet gemakkelijk. Zij zouden extra beschermd moeten worden: maar de kinderrechten worden door de Nederlandse staat voortdurend geschonden. Het gaat dan om Nederlandse kinderen met een ouder in het buitenland (gezinshereniging), staatloze kinderen die geen nationaliteit bezitten, over kinderen die in Nederland geworteld zijn maar weg moeten en over kinderen in gezinstehuizen. Soms heeft onze lobby positieve gevolgen: en daar doen we het voor.

Meer informatie over de actuele situatie van vluchtelingen of wetgeving, of hier aandacht aan besteden in kerkbladen of vieringen: raadpleeg 'Vluchtelingen' op de website van de Raad. Of neemt contact op met de lokale vluchtelingenwerkgroep of de projectgroep Vluchtelingen van de Raad van Kerken via rvk@raadvankerken.nl of tel. 033 4633844.

Oecumene ter plaatse

Huis met aandacht

Midden in Leidschendam biedt De Schakel ruimte voor ontmoeting, verdieping, advies, goede doelen en exposities en vormt zogezegd een schakel tussen kerk, evangelie, mens en maatschappij. Het is een huis met aandacht. Een goed gesprek, verdieping, meditatie, informatie over kerken en over sociale en ideële instanties, hulp of doorverwijzing naar hulpverleningsinstanties zijn daar te vinden. Er vinden exposities plaats van lokale kunstenaars en wie het nodig heeft, krijgt er gratis juridisch advies. Van het juridisch spreekuur wordt veel gebruik gemaakt, vooral sinds de sociale raadslieden van de gemeente zijn opgeheven. Problemen zoals scheidingen, uithuiszettingen komen aan de orde.

De burgerlijke gemeente heeft dit jaar een financiële tegemoetkoming gegeven. De Schakel wordt gesteund door de raad van kerken en is afhankelijk van financiële bijdragen van kerken, ideële instellingen en particulieren.

In de ruimte van De Schakel hebben ook de Wereldwinkel, Unicef, Amnesty International en de Wereldvredesvlam onderdak. In het kader van de Vredesweek is De Schakel Ambassade van Vrede en vinden er verschillende activiteiten plaats.

Dagelijks zijn gastheren en gastvrouwen aanwezig. Het aantrekken van nieuwe vrijwilligers blijft moeilijk. Het teruglopen van het aantal vrijwilligers vormt een bedreiging voor het voortbestaan van De Schakel.

Ozewiezewoze

In de Nieuwsbrief van de raad van kerken Leidschendam-Voorburg wordt ingegaan op het kinderliedje Ozewiezewoze.

Het is eigenlijk een Creools Portugees doopliedje, fonetisch aangepast aan het Nederlands.

Vertaald betekent het zo veel als:

Vandaag is het kind gelukkig.

Is het kind gered.

Gedoopt is het.

Dit kind is gelukkig.

Dit kind, kinderen, kinderen.

Stiltecentrum Epe

Het Stiltecentrum in de Grote Kerk van Epe gaat uit van de raad van kerken Epe. Oorspronkelijk was het Stiltecentrum bedoeld voor de inwoners. In de praktijk blijkt dat het vooral vakantiegangers zijn die binnenlopen. Zij komen overigens in eerste instantie voor de bezichtiging van de gerenoveerde Grote Kerk.

Het Stiltecentrum is een open deur van de kerken, waardoor iedereen die dat wil, naar binnen kan gaan voor bezinning en voor een

gesprek als daar behoefte aan is. Gastheren en -vrouwen zijn hiertoe bereid gevonden. Het Stiltecentrum moet ook inspelen op actuele zaken die in de samenleving spelen. Als voorbeeld wordt genoemd de openstelling van het kerkgebouw en het Stiltecentrum na de aanslag op de Koninklijke familie op 30 april 2009. En toen een militair uit Epe in Afghanistan sneuvelde, lag er zowel in het gemeentehuis als in het Stiltecentrum een condolanceregister.

Sociale dienstverlener moet blijven

De raad van kerken van Vlissingen heeft op verzoek van de werkgroep Armoede in een brief aan het Maatschappelijk Werk Walcheren (MWW) en de betrokken wethouder van de gemeente Vlissingen geprotesteerd tegen het beëindigen van de Sociale Dienstverlening door de gemeente Vlissingen.

Het MWW stelt dat enerzijds een veranderde visie op de dienstverlening van het MWW en anderzijds budgettaire

redenen deze keuze noodzakelijk maakten. Er is voldoende capaciteit aanwezig om de hulpvragen te verwerken. Het MWW gaat uit van de eigen kracht van de hulpvragers. Een sociaal dienstverlener is daarom op 1 september 2012 uit dienst getreden. De werkgroep Armoede heeft de volgende overwegingen naar voren gebracht. De sociaal dienstverlener heeft overzicht en kan de problematiek in kaart brengen. De visie van het MWW op de eigen kracht van de hulpvrager is te optimistisch: juist de minima en ouderen die in de problemen komen, hebben die kracht niet en hebben ook geen netwerk waarop ze terug kunnen vallen. Daarom dient de functie sociaal dienstverlener behouden te blijven als regievoerder. De werkgroep Armoede zal de raad van kerken vragen dit verder te communiceren met het MWW en de gemeente Vlissingen.

Oecumenisch Vrouwenwerk Leidschendam-Voorburg

Bij de werkgroep Oecumenisch Vrouwenwerk Leidschendam-Voorburg zijn 85 mensen betrokken. Het is de bedoeling dat zij bij de werkgroep inspiratie en steun vinden. Er zijn meerdere zogeheten kringen. De Vrouw en Geloofkring is voor iedereen open. Een vrouwelijke pastor houdt voor deze kring een inleiding. Verder zijn er twee eetkringen, een excursiegroep, drie leeskringen, een kring

Mandela tekenen, een Open-Deur-kring, een kring over Het Vermoeden, een schrijfkring, een spelletjeskring en een wandelkring. De werkgroep probeert vooral jonge vrouwen bok de groep te betrekken. Daarbij wil men openstaan voor nieuwe initiatieven. De werkgroep krijgt een financiële tegemoetkoming van de Protestantse Gemeente Leidschendam en van de Parochiale Caritas Instelling.

Personalia en berichten

Benoemingen

Dr. Ad van der Helm en ds. Jan Wessels zijn benoemd als nieuwe leden van de beraadgroep Geloven en kerkelijke gemeenschap. Ad van der Helm is lid van de Rooms-Katholieke Kerk en is onder meer actief als priester in het bisdom Rotterdam (Den Haag). Jan Wessels is christelijk-gereformeerd en werkzaam als directeur bij de Evangelische Alliantie.

Annemarieke Hollanders, werkzaam voor Cordaid in Den Haag en lid van de Rooms-Katholieke Kerk, is benoemd tot secretaris van de projectgroep Vluchtelingen.

Drs. Ellen Sonneveld uit Borne, lid van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten, is benoemd tot lid van de projectgroep Vieren.

Marloes Keller

Drs. Marloes Keller, onder meer werkzaam als voorlichter voor de Raad van Kerken, heeft haar zittingstijd als afgevaardigde van de Protestantse Kerk in Nederland naar het Centraal Comité van de Wereldraad, afgerond. Zij heeft de PKN circa vier jaar vertegenwoordigd in het Centraal Comité. Daarvoor was ds. Wies Houweling afgevaardigd vanuit Nederland. De PKN voert gesprekken met de Raad om de Raad meer te betrekken bij het contact met de Wereldraad.

Marloes Keller

Convenanten

De taakgroep Convenanten heeft een tweede druk laten maken van de brochure *Gebundelde krachten in de oecumene*. Er zijn enkele bisdommen die de uitgave toesturen aan de parochies en diverse kerkgenootschappen verspreiden het materiaal naar hun gemeenten c.q. parochies. Exemplaren kan men tegen kostprijs bestellen bij het bureau

van de Raad. De uitgave laat zien hoe men op plaatselijk niveau afspraken kan maken, convenanten kan sluiten, om de samenwerking tussen diverse kerken goed te structureren. De landelijke Raad heeft een werkgroep gevormd, die nog anderhalf jaar beschikbaar is om regionaal en lokaal ondersteuning te bieden en een toelichting te geven.

Radio

De lokale radio in Amersfoort maakt ongeveer een keer per maand een uur lang een programma in samenwerking met de Raad van Kerken in Nederland. Het materiaal is via de website van de Raad door heel Nederland te beluisteren. Het gaat om oecumenische

verdiepingen en toelichtingen. Het eerste programma was een gesprek met de christelijk-gereformeerde predikant ds. Willem van 't Spijker. In het tweede programma kwam Jan Gruiters, directeur IKV PaxChristi, aan het woord.

TV-uitzending

Zendtijd voor Kerken brengt de opening van de Week van Gebed om de Eenheid op 20 januari 2013 op televisie. De opnames bij Chemin Neuf in Oosterhout vinden plaats op zondag 13 januari om vijf uur 's middags. Een ieder is hartelijk welkom om de viering bij te wonen. Materiaal van de viering is als clip beschikbaar en kan door plaatselijke raden worden gebruikt als beeldmateriaal bij een groep.

Bijbelstudie

Het materiaal voor de Week van Gebed 2013 is gebaseerd op teksten uit India. Er zijn brochures met een liturgie, flyer-gebedskaartjes, posters en banners bij het bureau te bestellen. Daarnaast is er extra materiaal te vinden op de website, onder meer foto's van het

Dalit-centrum in Utrecht. Lezenswaardig zijn ook de drie meditaties die dr. George, een orthodox theoloog uit India, heeft geschreven voor de Wereldraad over de schepping (zie website, bij zoekfunctie 'Busan' invullen).

Egypte

Een delegatie van de Egyptische overheid is op bezoek geweest in Nederland. Een afvaardiging van de beraadgroep Interreligieuze ontmoeting heeft de mensen gesproken. Het ging onder meer over de ruimte voor religieuze minderheden in Egypte, waaronder de Koptisch Orthodoxe Kerk.

Cool

Ik vond de kerk al cool. Dat is de titel van het onderzoeksrapport van prof. dr. Henk de Roest en dr. Elpine de Boer over de kerkennachten. Het rapport komt binnenkort beschikbaar en kan tegen betaling van € 10,00 (excl. verzendkosten) worden besteld bij het bureau van de Raad van Kerken. Zolang de gedrukte versie nog niet beschikbaar is, kan men een digitale versie opvragen bij het bureau. De gedrukte uitvoering is vooral bedoeld voor plaatsen die zelf een kerkennacht willen organiseren en zich een beeld willen vormen van mogelijkheden en aandachtspunten.

Wereldwaterdag

Vrijdag 22 maart 2013 is het wereldwaterdag. De Nederlandse Raad van Kerken ondertekent op die dag een verklaring die eerder is opgesteld door de Wereldraad van Kerken over water. De werkgroep Ecologische duurzaamheid gaat over het thema in gesprek. Er wordt gekeken naar water als basis van leven en als bedreiging. Het gaat ook over het morele kompas achter de verdeling van water en over Bijbelse grondwoorden. Eenieder is van harte welkom. Nadere informatie volgt via de website van de Raad. Opgave: rvk@raadvankerken.nl.

Religiestress

Hebt u last van religiestress? Velen gaan eronder gebukt, als we de auteur van het boek *Religiestress** moeten geloven. De ondertitel van dit boek luidt: Hoe je te bevrijden van deze eigentijdse kwelgeest.

Wat is religiestress? Ik woon in een uitloper van de bible belt. Daar heb je veel vormen van religiestress. In ons dorp hebben we een museum dat open wilde gaan op zondagmiddag. Dat is uitgesloten. Alles is hier potdicht. Sinds de gemeenteraadsverkiezingen in 2010 is er voor het eerst een gemeenteraad waarin christelijke partijen geen meerderheid hebben. Maar de zondagsheiliging blijft onverkort gehandhaafd. Uit respect voor die dorpingen die daar zeer aan hechten en die lijden onder religiestress als we hier allerlei etablissementen opengooien.

Dit respect is omgekeerd aanleiding voor religiestress bij mensen die niets meer hebben met God en gebod. Die begint het te vervelen dat een slinkende minderheid kans ziet situaties in stand te houden waarvoor steeds minder draagvlak is in de samenleving. Ze hebben geen sympathie voor opvattingen die sommige christelijke groeperingen hebben over medisch-ethische kwesties en over de positie van vrouwen en homoseksuelen. De dominantie van het christelijk onderwijs en de christelijke instellingen in het maatschappelijk middenveld is hun een doorn in het oog.

Religiestress krijg je ook wanneer zich een religie manifesteert die niet van origine thuis hoort in de Nederlandse polder. In mijn dorp wonen nauwelijks moslims. Toch zijn veel mensen bang voor de invloed van de vreemdelingen dat je hier aantreft. Ze vrezen dat deze groep zal uitdijen en dat het de samenleving blijvend zal verslechteren, zelfs op de Veluwe.

Kunnen we ons bevrijden van religiestress? Het eerder genoemde boek geeft vele suggesties. Ik denk dat die te weinig rekening houden met de diepgewortelde overtuiging van gelovigen dat de Bijbel het woord is van God en dat een samenleving die niet volgens hun interpretatie van dat woord is ingericht onverantwoord is.

Maar hoe erg is eigenlijk religiestress? Het kan ook een gezonde prikkel zijn om de eigen opvattingen tegen het licht te houden en te bezien welke waarde deze hebben in een snel veranderende samenleving. En dat geldt zowel voor gelovige relistressers als voor degenen die het einde van de religie al voorbij menen te zijn.

Mijnke Bosman

* Tom Mikkers, *Religiestress. Hoe je te bevrijden van deze eigentijdse kwelgeest*, 2012 Meinema/Zoetermeer.

Een mooier geschenk kun je iemand niet geven

Dit is het bijbeltje van mevrouw Van Dam (79 jaar) uit Amersfoort. Uit deze Bijbel leest zij elke dag. Het geeft haar hoop. Veel mensen in bijvoorbeeld China, Togo en India hebben geen bijbel. U kunt een Bijbel geven, voor het leven! Ga naar www.bijbelgenootschap.nl/geef.

ONTWIKKELINGSHULP LATEN TERUGBETALEN.

Is dat gemeen? Of juist niet?

Discussieer mee op
facebook.com/oikocreditnl

oecumene met het hart

Radio kerken in Keistad

interviews over:

RvK Amersfoort

religie,
levensbeschouwing
spiritualiteit
maatschappij
politiek

www.radiokik.nl